

LEE Ming-huei 李明輝

»Vročica konfucijanstva« v sodobni Kitajski¹

O d začetka devetdesetih let je na Kitajskem, za razliko od prejšnjih, ne tako oddaljenih časov, mogoče opaziti veliko zanimanje za kulturne dobrine njene tradicije. Izšle so številne knjige o kitajski tradicionalni kulturi, kot na primer o klasični literaturi, tradicionalnih religijah in antičnih biografijah. Izšla je tudi preroška knjiga *Yijing* 易經 (*Knjiga premen*). Številna dela so na novo komentirana in prevedena v sodobno kitajščino. (Zhang 1996, 147-149) Ti pojavi se močno razlikujejo od mrzličnega tržnega gospodarstva v sodobni Kitajski. Govora je o »*guoxue*« 國學 (o nacionalni učenosti ali nacionalnih študijah) in o »*guoxue re* 國學熱« (o vročici *guoxueja*). Nov ugled tradicionalne kulture prinaša revizijo nekaterih negativnih presoj. Na primer šola Xueheng 學衡派,² katere glavna predstavnika sta Wu Mi 吳宓 (1894–1978) in Mei Guangdi 梅光迪 (1890–1945), ki so ji prej očitali konservativnost in reakcionarnost, je sedaj ponovno cenjena. O Wu Miju sta bili organizirani dve konferenci, in sicer v letih 1990 (v Xi'anu) in 1992 (v Xianyangu). Znanega zgodovinarja Chen Yinqueja 陳寅

1 Naslov izvirnika: Das "Konfuzianismus-Fieber" im heutigen China.

2 Ime te šole izhaja iz revije *Xueheng* 學衡 (*Ovrednotenje učenosti*), ki je izhajala med letoma 1922 in 1933 v Nanjingu.

恪 (1890–1969), ki je bil v tesnih odnosih s šolo Xueheng, so v preteklosti kritizirali kot »reakcionarno akademsko avtoriteto«, po novem pa je rehabilitiran. Tako je univerza Zhongshan v mestu Guangzhou, na kateri je Chen deloval v poznih letih, v njegov spomin organizirala konferenci v letih 1988 in 1994. Tudi univerza Qinghua v Pekingu, na kateri je Chen deloval med letoma 1926 in 1937, je leta 1990 ob stoti obletnici njegovega rojstva organizirala simpozij in ob tej priložnosti leta 1989 izdala jubilejni zbornik (Univerza Peking 1989). Poleg tega so izšle tudi nekatere biografije o Chenu, med katerimi je Lu Jiandong 陸鍵東 delo *Zadnjih dvajset let Chen Yinqueja* (Lu 1995) nepričakovano razveljavilo burne razprave – nepričakovano zato, ker ni šlo za poljudnoznanstveno knjigo. Te razprave kažejo, da je knjiga kitajske intelektualce močno ganila.

Za razumevanje »vročice konfucijanstva« v devetdesetih letih je treba najprej omeniti tako imenovano »kulturno vročico« (*wenhua re* 文化熱) v osemdesetih letih. »Kulturna vročica« vključuje celo vrsto dogodkov, med katerimi so najpomembnejši naslednji:

1. Jin Guantaova 金觀濤 izdaja knjižne zbirke *Stopanje proti prihodnosti* (*Zouxiang weilai* 走向未來);
2. Gan Yangova 甘陽 izdaja knjižne zbirke *Kultura: Kitajska in svet* (*Wenhua: Zhongguo yu shijie* 文化: 中國與世界);
3. ustanovitev zasebne Akademije za kitajsko kulturo v Pekingu;
4. novo odkritje modernega konfucijanstva;
5. »literatura iskanja korenin« (*xungen wenxue* 尋根文學) avtorjev Achenga 阿城, Han Shaogonga 韓少功 idr.

Odnosa zadnjih treh dogodkov do »vročice *guoxueja*« ni težko razbrati. V knjižni zbirki *Kultura: Kitajska in svet* gre v glavnem za prevode modernih zahodnih »klasikov«: njihovi kitajski bralci so bili bolj ali manj sovražno nastrojeni proti tradiciji. S kasnejšim uvajanjem moderne filozofske hermenevtike pa se je pojavil »kulturni konservativizem«, ki je blagodejno vplival na razcvet »vročice *guoxueja*«. Novoodkrito »moderno konfucijanstvo« je bilo pogojeno s poučevanjem profesorja Tu Wei-minga 杜維明 in z deli profesorja Yu Ying-shiha 余英時. Na ta način je moderno konfucijanstvo iz Hongkonga, Tajvana in zahoda prvič stopilo na kulturni oder celinske Kitajske. V splošnem je bilo vzdušje kitajskih intelektualcev v osemdesetih letih naravnano proti tradiciji. Takrat niso zbudili pozornosti le radikalni antitradicionalisti, kot na primer Bao Zunxin 包遵信 in Liu Xiaobo 劉曉波, tudi televizijska serija »Elegija reke« (*Heshang* 河殤), ki je kitajsko zaostalost pripisovala tradiciji, je poskrbela za živahne debate. V osemdesetih letih je bilo med kitajskimi

intelektualci več razprav kot v devetdesetih. S pokolom na Trgu nebeškega miru leta 1989 pa so se prepiri končali.

Razprava o »vročici *guoxueja*« se je pojavila v interakciji med univerzami in množičnimi mediji. Glede na poročilo profesorja Chen Laia 陳來 (Chen 1995, 4) se je začela z vrsto dogodkov: V začetku leta 1992 je Univerza Peking ustanovila raziskovalni center za kitajsko tradicionalno kulturo, naslednje leto pa je začela izdajati revijo *Študije o nacionalni učenosti* (*Guoxue yanjiu* 國學研究). 16. avgusta 1993 je v časopisu Ljudski dnevnik (časopis kitajske komunistične partije) izšel članek »*Guoxue* se na tiho pojavlja v kampusu Yan«, v katerem je govora o tem, da na Univerzi Peking raziskujejo kitajsko tradicijo. »Kampus Yan« je oznaka za kampus Univerze Peking. Temu članku je čez dva dni v istem časopisu sledil nov prispevek o isti temi z naslovom »*Guoxue*, že dolgo se nisva videla«. Sredi oktobra istega leta so študenti Univerze Peking organizirali »mesec *guoxueja*« s 15 predavanji in dvema okroglima mizama, o čemer so množični mediji večkrat poročali. Konec decembra je državna televizija z Univerzo Peking podpisala sporazum o sodelovanju na temo »tradicionalne kitajske kulture« – državna televizija je predvajala 150 predavanj. Toliko dogodkov v tako kratkem času je naredilo močan vtis na občinstvo, zaradi česar je nastal izraz »vročica *guoxueja*«.

K »vročici *guoxueja*« spada tudi navdušenje za študije o konfucijanstvu. Govorimo lahko tudi o »vročici konfucijanstva«, ki jo je mogoče v tem smislu razumeti kot del »vročice *guoxueja*«. Vsekakor pa je bila rast zanimanja za konfucijanstvo opazna že v osemdesetih letih. Kot je bilo omenjeno zgoraj, je bilo »moderno konfucijanstvo« že del »kulturne vročice« osemdesetih let. Drugi znak naraščanja ugleda konfucijanstva je ustanovitev napol uradne »Kitajske Konfucijeve fundacije« (Zhongguo Kongzi jijinhui, KKF) leta 1984, katere častni predsednik je bil podpredsednik vlade Gu Mu 谷牧, predsedoval pa ji je nekdanji rektor univerze Nanjing Kuang Yaming 匡亞明. Ta fundacija je izdajala revijo *Konfucijeve študije* (*Kongzi yanjiu* 孔子研究). Poleg tega je organizirala več mednarodnih konferenc, med katerimi so najpomembnejše naslednje:

1. Med 31. avgustom in 4. septembrom 1987 je KKF skupaj z Inštitutom za vzhodno filozofijo (iz Singapurja) organizirala mednarodno konferenco v mestu Qufu (Konfucijev rojstni kraj). Tema: Konfucijanstvo, njegov razvoj in vplivi.
2. Med 31. oktobrom in 2. novembrom 1988 je KKF skupaj s Fundacijo Konrada Adenauerja organizirala mednarodno konferenco v Bonnu. Tema: Konfucijanstvo in moderni svet (Krieger and Trauzettel 1990).

3. Ob 2540. obletnici Konfucijevega rojstva je KKF 7. oktobra 1989 skupaj z UNESCOM organizirala mednarodno konferenco v Pekingu in Qufuju. Tema: Konfucij, zgodovinski položaj konfucijanstva in njegov vpliv na sodobno družbo.
4. Ob 2545. obletnici Konfucijevega rojstva je KKF med 5. in 8. oktobrom 1994 v Pekingu organizirala mednarodno konferenco Zgodovinski pogled na konfucijanstvo in njegova prihodnost v 21. stoletju.

Na otvoritveni slovesnosti zadnje konference sta imela uvodna nagovora predsednik politične konzultativne konference kitajskega ljudstva Li Ruihuan 李瑞環 in podpredsednik vlade Li Lanqing 李嵐清. Po konferenci je kitajski predsednik Jiang Zemin 江澤民 sprejel nekaj njenih udeležencev. Odnos kitajske komunistične partije do konfucijanstva se je medtem začel močno spreminjati, predvsem v primerjavi s časom kulturne revolucije. Med to konferenco je bilo ustanovljeno »Mednarodno združenje konfucijanstva« (Guojiruxue lianhehui 國際儒學聯合會), katerega častni predsedujoči je bil nekdanji singapurski predsednik vlade Lee Kuan Yew 李光耀, njegov predsednik pa je bil predsednik »Korejskega konfucijanskega društva« Choi Gun Duk 崔根德. To združenje je izdajalo revijo *Mednarodne študije konfucijanstva* (*Guojiruxue yanjiu* 國際儒學研究). Poleg tega se je v celinski Kitajski pojavilo več organizacij, ki so se ukvarjale s konfucijanstvom ali s kitajsko tradicijo. Glede na članek avtorja Li Qiqiana 李啟謙 iz celinske Kitajske je bilo med letoma 1979 in 1990 ustanovljenih 14 tovrstnih organizacij (Li 1993, 332).

Še en dogodek je v osemdesetih letih pomembno vplival na študije konfucijanstva v Ljudski republiki Kitajski, z državno podporo je bil namreč leta 1986 vzpostavljen raziskovalni program modernega konfucijanstva. V njem je delovalo 47 udeležencev s 16 univerz in raziskovalnih inštitutov, vodila pa sta ga prof. Fang Keli 方克立 in prof. Li Jinquan 李錦全. Njihove raziskave so zajemale 15 predstavnikov modernega konfucijanstva: Liang Shuming 梁漱溟, Chang Chun-mai (Carsun Chang, 張君勱), Xiong Shili 熊十力, Feng Youlan 馮友蘭, He Lin 賀麟, Tang Junyi 唐君毅, Mou Zongsan 牟宗三, Xu Fuguan 徐復觀, Qian Mu 錢穆, Fang Dongmei 方東美 (Thomé H. Fang), Ma Fu 馬浮, Liu Shu-hsien 劉述先, Tu Wei-ming, Yu Ying-shih in Cheng Chung-ying 成中英. Dosedanji rezultati tega programa so: 1) dva zbornika z objavami o modernem konfucijanstvu; 2) Uvodi v nauke glavnih predstavnikov v treh delih; 3) Zbirka strokovnih in osebnih monografij; 4) izdajanje izbranih zapisov glavnih predstavnikov modernega konfucijanstva. Ni si težko predstavljati, da je bil učinek teh publikacij na intelektualce celinske Kitajske zelo velik. Omembe vredne so še izdaje izbranih zapisov osmih glavnih predstavnikov modernega konfucijanstva, ki jih je samostojno izdal Huang Kejian 黃克劍 (Akademija za družbene vede province Fujian).

Zgoraj predstavljeno morebiti vzbuja občutek, da je konfucijanstvo v današnji Kitajski ponovno zaživelo. V resnici pa je bilo v času »vročice konfucijanstva« mogoče slišati tudi ostre kritike konfucijanstva. Kritiki konfucijanstva v osemdesetih letih so bili liberalno usmerjeni intelektualci, kot na primer Bao Zunxin in Liu Xiaobo. Sem sodi tudi produkcijska ekipa televizijske serije »Elegija reke«. Tudi marksiste je konfucijanstvo v devetdesetih letih močno vznemirjalo.

Zdaj pa bi želel na primeru novejšje razprave osvetliti večpomenskost »vročice konfucijanstva«. Razpravo sta vodili dve reviji, *Konfucijeve študije* KKF-ja in *Filozofske študije* (*Zhexue yanjiu* 哲學研究) Filozofskega inštituta Kitajske akademije za družbene vede (KADV). Polemiko je sprožil članek avtorja s psevdonimom Luo Bu 羅卜 v *Filozofskih študijah* (6/1994) z naslovom »Narod, restavracija, kultura: O opazni duhovni tendenci«, ki ga je napisal Li Denggui 李登貴 s Filozofskega inštituta KADV. Uperjen je bil pretežno proti Chen Guoqianovemu 陳國謙 članku »Filozofski razmislek o ekoloških problemih«, ki je bil objavljen v prejšnji številki iste revije. V njem je Chen Guoqian poudarjal kontrast med dialektiko Karla Marxa in tisto iz kitajske filozofije. Na podlagi nasprotja med subjektom in objektom je Marxova dialektika kot absolut zastavila nasprotujoče si boje v svetu, medtem ko si je kitajska dialektika, kot npr. pri Zhang Zaiju 張載, za cilj postavila ukinitve nasprotij. Chen je prišel do zaključka, da je, upoštevajoč ekološko filozofijo, drugo boljše kot prvo. Li Denggui je v članku glavnim Chenovim tezam oporekal z zagovarjanjem marksističnih stališč. Poleg tega je nakazal, da se v zavzemanju za *guoxue* skriva poskus »izključevanja nove kulture socializma iz kitajske kulture« (str. 36). Lijev članek je bil vplivnejši, saj mu je direktor KADV-ja Hu Sheng 胡繩 izrekel javno podporo (Hu 1995, 3).

Malo zatem je v reviji *Filozofske študije* (8/1994) izšel Wang Shengpingov 王生平 članek »Raziskava *guoxueja* po obvladanju *guoxueja*, s posebnim poudarkom na 'O odnosu med nebom in človekom'«. Tudi Wang prihaja s Filozofskega inštituta KADV. Članek »O odnosu med nebom in človekom«, na katerega se je skliceval Wang, je napisal Jin Jingfang 金景方, profesor zgodovine na Univerzi Jilin. Njegov članek je izšel v reviji *Tradicionalna kultura in modernizacija* (*Chuantong wenhua yu xiandaihua* 傳統文化與現代化) (2/1994). V njem je razlagal, da je teza o harmoniji med nebom in človekom pri Konfuciju in v *Yijingu* tako materialistična kot dialektična. Wang pa je, nasprotno, Jinovo interpretacijo kritiziral in o »vročici konfucijanstva« zapisal:

Od vsega začetka menim, da moramo ta miselni tok jemati resno in ga s trezno glavo analizirati, ne bi pa mu smeli slepo slediti. Ko namreč tradicionalno kulturo razvijamo naprej (ne v smislu neokonfucijancev), vodimo »dialog« med Kitajsko in Zahodom ter želimo kulturne vrednote na novo

ceniti, moramo najprej upoštevati, da med tako imenovanim »*guoxuejem*« in moderno zahodno znanostjo obstaja niti ne toliko nacionalna, ampak bolj časovna razlika. Z vidika zgodovinskega razvoja je oboje produkt različnih časovnih obdobij: predmeti *guoxueja* so produkti fevdalne družbe, medtem ko je moderna zahodna kultura produkt kapitalistične družbe (str. 39).

Za Wanga je primerjava med kitajsko in zahodno kulturo smiselna le v primeru, da *guoxue* ohranja višino »proletarske nove kulture, ki se orientira po marksizmu«.

Neposreden odgovor na ta članek je prispevek Jin Jingfanga in njegovega učenca Lü Shaoganga 呂韶鋼 »O problemu vrednotenja Konfucija in njegovega mišljenja, s posebnim poudarkom na študijah *guoxueja* po obvladanju *guoxueja*«, ki je bil objavljen v *Filozofskih študijah* (1/1995). Jin in Lü sta z marksističnega stališča odgovorila na Wangovo kritiko in poudarila:

Nekateri imajo pomisleke o tem, da spomin na Konfucija in ukvarjanje s konfucijanstvom marksizem slabi in ga celo nadomešča ter vodi na staro pot nazadovanja. Ne, ti pomisleki so popolnoma neutemeljeni. V primerjavi s starim imamo mi druga načela, drug gospodarski temelj, drug politični sistem in drugačno mednarodno okolje. Osnovni steber naše politike je marksizem oziroma socializem. Konfucijanstvo absorbiramo, se z njim posvetujemo in Konfucijevo mišljenje uporabljamo kot dobro tradicionalno kulturo. Nihče ne more, čeprav imajo to moderni konfucijanci za možno, s Konfucijevimi idejami upravljati države ali s konfucijanstvom graditi naše dežele. Za nas ni možno zavračanje dobrih izkušenj ter naprednih kulturnih produktov vzhodnih in zahodnih držav ali zanikanje že nastale nove moderne kitajske kulture. To je največja tendenca zgodovine, nihče je ne more spremeniti (str. 35).

Članek Jina in Lüja je izzval ostre napade. Pod psevdonimom Zhuge Ying 諸葛嬰 je Wang Shengping v *Filozofskih študijah* (4/1995) objavil članek »diferencirana analiza metode 'zhaiju'«. Izraz *zhaiju* (摘句) je uvedel do tradicije kritični pisatelj Lu Xun (魯迅, 1881–1936). Izraz pomeni iztrgati stavek iz konteksta. Wang je Jina in Lüju očital, da sta v svoji interpretaciji kitajske filozofije in marksizma uporabljala napačno metodo, namreč metodo *zhaiju*. Wangova kritika se je usmerila tudi proti modernemu konfucijanstvu. Naslednji stavek je poudaril v krepkem tisku:

Neokonfucijanstvo se ne more niti 'vrniti h koreninam' (saj zgodovina ne teče nazaj) niti ne more 'razvijati novega' (saj čas tega ne dovoljuje). Očitno je, da mora biti izključeno iz prevladujoče usmeritve svetovne filozofije (str. 10).

V isti številki te revije je pod psevdonimom Kong Lingzhao 孔令昭 izšel še en prispevek, in sicer »Vrnite zgodovini vsebino: o idealističnem pojmovanju kulturne zgodovine«, katerega avtor Liu Ben 劉奔 je bil prav tako aktiven na Filozofskem inštitutu KADV-ja. Ta prispevek se neposredno ne zoperstavlja članku Jina in Lüja, je pa v njem mogoče opaziti odmev Wangovega članka. Liu je oporekal »kulturnemu konservativizmu«, ki se je skrival v stavku, da tisto, kar nima korenin, oveni in da tisto, kar ima korenine, vzcveti. Ta stavek je izrekel Zeng Guofan 曾國藩 (1811–1872), ki je zatrl vstajo Taiping. V resnici se je Liujev članek usmeril neposredno proti članku Xin Yana 辛岩, ki je bil objavljen v reviji *Študije daota* (*Yuan dao* 原道) (1/okt. 1994), z naslovom »Kar nima korenin, bo ovenelo, in kar ima korenine, bo vzcvetelo: vojska Hunana, vojska Taipingov in kulturna tradicija«. »Vojska Hunana« je pod vodstvom Zeng Guofana premagala vojsko taipinških upornikov. Glavni vzrok za zmago vojske Hunana nad vojsko Taipingov je Xin Yan videl v tem, da se je prva identificirala s kitajsko kulturno tradicijo, druga pa jo je opustila. Tovrstni »kulturni konservativizem« je Liu obravnaval kot napačno »idealistično pojmovanje kulturne zgodovine« – kot različico med kulturno revolucijo prevladujočega zgodovinskega pojmovanja, ki je kitajsko zgodovino razglasila za zgodovino boja med konfucijanstvom in legalizmom.

V naslednji številki *Filozofskih študij* (5/1995) sta izšli objavi, ki sta zagovarjali stališči Wang Shengpinga in Liu Bena: ena od njiju je članek Chen Shuyuja 陳漱渝, direktorja Lu Xunovega muzeja v Pekingu, z naslovom: »Ali lahko tovrstna ‚vročica guoxueja‘ rešuje resnične probleme?«. Naslov drugega članka, ki ga je ponovno napisal Li Denggui, se glasi »Duh Gibanja 4. maja: Novo vrednotenje ali potrditev? Komentar k akademskim razpravam o duhu Gibanja 4. maja in tradicionalna kultura«. Gibanje 4. maja je leta 1919 nastalo iz študentskih protestov proti predaji nemškega protektorata Tsingtao (Qingdao) Japonski. Kmalu se je spremenilo v protitradicionalistično kulturno gibanje, ki je bilo posebej nastrojeno proti konfucijanstvu. Chen je zagovarjal Lu Xuna in duh Gibanja 4. maja, ker je konfucijanstvo obravnaval kot »konservativno fevdalno ideologijo«. Ob koncu prispevka je zapisal:

Poskus podrejanja materialne kulture industrijske družbe duhovni kulturi agrarne družbe ni realističen, kot tudi ni realistično pospeševanje hitrosti politične demokratizacije z naukom, ki moderni demokratični misli manjka, niti ni realistična podpora procesu »modernizacije« in »postmodernizacije« s pomočjo »vzvišenega« filozofskega sistema, ki omalovažuje znanost in trgovino. Če v ozadju tičijo neizrekljivi nameni, je to le nerealistično upanje nekaterih dobronamernih ljudi (str. 6).

Li Dengguijev članek je poročilo o okrogli mizi na temo »Duh Gibanja 4. maja in tradicionalna kultura«, ki je 10. aprila 1995 potekala v Pekingu. Glede na to poročilo so udeleženci potrdili pomen Gibanja 4. maja ter kritizirali moderno konfucijanstvo in *guoxue*. Poleg tega je Li dodal še svojo kritiko:

Tako zagovorniki kot kritiki kulturnega konservativizma so spregledali svetohlinstvo »deideologiziranega« stališča nekaterih razpravljavcev: na eni strani z radikalno kritično držo neprikrito obravnavajo politična vprašanja, razredne interese in vrednostne nazore, torej so ideološki in kar v celoti zanikajo revolucijo. Po drugi strani pa od znanosti zahtevajo, da se ne vpleta v ideološka vprašanja, in spretno vihtijo zastavo »deideologizacije« – in sicer z izrabljanjem iz preteklosti izvirajočega odklona od upravnno-tehničnega reševanja znanstvenih vprašanj –, z namenom prodajanja lastne ideologije (str. 8 in 19).

Ta serija napadov je izzvala nasprotni odziv. Leta 1995 je revija *Konfucijeve študije* v drugi številki objavila posebno prilogo »Pisne razprave o vprašanih tradicionalne kulture«. Avtorji prispevkov so bili: Xin Guanjie 辛冠潔, Chen Lai, Wang Shuren 王樹人, Yu Dunkang 余敦康, Qian Xun 錢遜, Fu Yunlong 傅雲龍, Mo Ming-zhe 默明哲, Zhang Yong 張永, Hu Weixi 胡偉希, Wang Guoxuan 王國軒 in Mou Zhongjian 牟鍾鑒. Poleg posamičnih soočenj z zgoraj omenjenimi kritiki lahko glavne argumente teh avtorjev strnemo tako:

1. Izraz »vročica *guoxueja*« je pretiran. V resnici tradicionalna kultura na Kitajskem ni cenjena preveč, ampak premalo.
2. Skrb kritikov, da naj bi »vročica *guoxueja*« vodila v restavracijo, tradicionalna kultura pa naj bi nadomestila marksizem in moderno kitajsko kulturo, je povsem neutemeljena. To se ne more zgoditi.
3. Raziskovanje tradicionalne kitajske kulture in zagovarjanje marksizma nista v protislovju. Nasprotno: obstaja nujnost vzajemnega navezovanja in dopolnjevanja.

Iz bolj oddaljenega, nekitajskega zornega kota je znanstveni pomen te razprave majhen. Le v celinski Kitajski, kjer je marksizem-leninizem ortodoksni nauk, lahko sploh pride do prevpraševanja o tem, ali tradicionalna kitajska kultura ogroža marksizem in ali raziskovanje tradicionalne kitajske kulture ovira razvoj marksizma. Za raziskovalce na Tajvanu in v tujini ta spor nima večjega pomena. Obe strani se pri zagovarjanju svojih stališč sklicujeta na marksizem. To močno spominja na razprave v srednjeveški Evropi med filozofi in teologi, ki so se gibali v okviru cerkvenih dogem. Ti ideološki razmisleki so brez dvoma ovira za znanost. Med intelektualci celinske Kitajske najdemo

tudi take, ki se tega problema zavedajo. Wang Shuren se je v svojem članku do tega vprašanja jasno opredelil:

Da sta se ob koncu 20. stoletja na Kitajskem pojavili »kulturna vročica« in v njenem okviru »vročica *guoxueja*«, ni naključje. To je tako rekoč protireakcija na kulturni tok skrajne levice, ki se je začel v začetku 20. stoletja in se je kasneje le še okreplil. To je tudi znamenje za poskus usmerjanja kitajske kulture v desno (Wang 1995, 6).

Kot je razvidno iz zgoraj navedene razprave, to »ideološko oviranje« še ni povsem izginilo. Kljub temu, da oblasti vedno znova zategujejo vajeti, v sodobni Kitajski znanstveniki uživajo bistveno večjo svobodo kot v času kulturne revolucije. Dokler pa ortodoksni marksizem uživa položaj uradne ideologije, se bodo tovrstne ovire vedno znova pojavljale.

Čeprav znanstveni pomen te razprave ni pretirano velik, nam omogoča dober vpogled v položaj konfucijanstva v sodobni Kitajski. Kitajske oblasti so predhodno zavračanje konfucijanstva opustile ter priznale pomen in vrednost konfucijanske miselnosti. Nekateri intelektualci to razlagajo s spremenjeno strategijo kitajske komunistične partije – kot na primer: za pridobivanje podpore simpatizerjev zunaj Kitajske pri razpravi o ponovni združitvi s Tajvanom, pri širjenju patriotizma kot protisredstva za vmešavanje in vpliv zahoda ali pri reševanju krize identitete ob očitnem propadu marksizma. Vse to do določene mere drži, ne razloži pa vsega. Po mojem mnenju v sodobni Kitajski tako pri kadru kitajske komunistične partije kot med intelektualci najdemo takšne, ki so se po opustošenju kulturne revolucije naučili ceniti vrednost lastne kulturne tradicije. Zdi se mi, da je to pomemben dejavnik pri vzponu »vročice *guoxueja* in konfucijanstva«.

Po drugi strani ne smemo spregledati, da obrat kitajske komunistične partije proti konfucijanstvu ni brezpogojen: konfucijanstvo ne sme ogroziti položaja marksizma kot ortodoksne ideologije. Iz tega sledi, da so apologeti konfucijanstva v precepu. Ker sta konfucijanstvo in marksizem v številnih pogledih protislovna, morajo marksizmu kar naprej priznavati bolj ali manj vodilno vlogo, sicer so izpostavljeni nevarnosti napadov levo usmerjenih kritikov. Kdor pa se tovrstnim napadom v celoti izogne, plača ceno popačenja konfucijanstva. Dober primer za to je Jin Jingfangova interpretacija konfucijanske teze harmonije med nebom in človekom. Kot je bilo že predstavljeno, Jin to tezo opredeli kot »tako materialistično kot dialektično«. Meni se zdi ta interpretacija neprepričljiva. To pa ne pomeni, da je ta konfucijanska teza brez vrednosti, temveč da konfucijanstvo ne potrebuje potrditve marksizma.

Prav zato, ker marksizem na Kitajskem še vedno uživa položaj ortodoksne nauke, so lahko nekateri levo usmerjeni intelektualci pod praporom marksizma kritizirali »vročico konfucijanstva« in sprožili zgoraj opisano razpravo. Med tujimi opazovalci pojav, da na eni strani kitajska komunistična partija spoštuje Konfucija, na drugi strani pa levo usmerjeni intelektualci kritizirajo konfucijanstvo, povzroča veliko zmede. Kot pojasnilo navajajo, da gre pri spoštovanju Konfucija in konfucijanstva s strani kitajskih oblasti bolj za taktiko in poziranje kot za iskren obrat proti konfucijanstvu. Ta razlaga pomeni pregrebo poenostavitev dejanskih razmer in ne upošteva narave politike. V politiki ni pomembno, ali gre za taktiko in poziranje, že Mencij je namreč opazil: »Če si kdo kaj izposodi in tega dolgo ne vrne, kdo takrat sploh opazi, da to ni njegova posest?« Po mojem mnenju zgoraj omenjeno protislovje zrcali krizo marksistične ideologije v današnji Kitajski. Pred dokončnim kolapsom te ideologije se bo ta fenomen še pogosteje pojavljal.

To pojasnjuje tudi zmedena podoba raziskovanja modernega konfucijanstva v sodobni Kitajski. Prof. Fang Keli, ki vodi raziskovalno skupino modernega konfucijanstva, se opredeljuje za ortodoksnega marksista. V resnici pa zastopa razmeroma ozko stališče, poudarja nujnost dialoga med modernim konfucijanstvom, marksizmom in liberalizmom. Pošteno je treba priznati, da Fangov prispevek k raziskovanju modernega konfucijanstva na Kitajskem ni nezamisljiv. Se je pa zelo jasno opredelil do tega vprašanja: »Položaj, zorni kot in metoda marksizma imajo vodilno vlogo.« (Fang 1989, 10) Na podlagi tega je Fang srdito napadel izrednega profesorja na akademiji za upravo v Shenzhenu Jiang Qinga 蔣慶, ki se je javno zavzemal za »renesanso konfucijanstva« (Jiang 1989). Znanstveni sodelavec na šanghajski akademiji za družbene vede Luo Yijun 羅義俊 je bil prisiljen k umiku iz raziskovalne skupine modernega konfucijanstva. Nekoč sem naletel na interni dokument raziskovalne skupine z naslovom »Ideološke značilnosti modernega konfucijanstva – Protislovje ter vzajemno dopolnjevanje marksizma in modernega konfucijanstva«. V tem dokumentu so bili Jiang Qingov članek o renesansi konfucijanstva, tri Mou Zongsanova predavanja, dva članka Luo Yijuna in moje komentirano poročilo o stanju raziskav modernega konfucijanstva v celinski Kitajski označeni kot neprimerno učno gradivo. To dokazuje, da Fang Keli raziskovanja modernega konfucijanstva ne obravnava le kot znanstveno dejavnost, ampak kot del ideološkega boja. To je potrdil tudi sam. V nekem pogovoru je namreč dejal:

V naši državi so v boju proti meščanski liberalizaciji zagovorniki »totalnega pozahodenja« in zagovorniki nacionalnega nihilizma primerljivo strogo kritizirani. Propagiranje »renesanse konfucijanstva« pod praporom lastne tradicionalne kulture ni dovolj resno obravnavano. Nekateri

celo zmotno verjamejo, da je to v sozvočju s podporo domovinski vzgoji. (...) Pri »renesansi konfucijanstva« ne gre samo za hvalnico tradicionalni kulturi, temveč tudi za teorijo sodobne kitajske stvarnosti. Tako v naši državi kot v tujini so ljudje, ki s prstom kažejo na uspešna gospodarstva »štirih malih tigrov«, javno ali z namigi zahtevajo, naj gre Kitajska po poti »konfucijanskega kapitalizma«, in s tem oporekajo naši teoriji »socializma v začetni fazi«. Pri raziskovanju modernega konfucijanstva ne smemo zanemariti teh nujnih praktičnih vprašanj. S pomočjo marksizma bi morali raziskati povezave med konfucijanstvom in gospodarskim razvojem, izgradnjo demokratičnega pravnega sistema in duhovne civilizacije ter drugimi vprašanji. Morali bi ne le ponuditi teoretične razlage, temveč bi morali izvesti tudi praktične raziskave. Naše teoretično stališče bi morali podkrepiti s podatki in dejstvi. V prihodnje bo naša naloga boja na frontni črti miselnosti vedno težja. Kot marksistični teoretiki se ne smemo izmikati svoji nalogi (Guan 1990, 85, 128).

Pred kratkim je prof. Fang Keli v pekinški reviji *Literarna kritika* (*Wenxue pinglun* 文學評論) (2/1996) objavil članek »Pozorni moramo biti na trend kulturnega konservativizma, ki se je pojavil v devetdesetih letih«. V tem članku je Fang pri sporu o »vročici *guoxueja*« zaznal to, kar sam imenuje »obrat diskurza«. Menil je, da »diskurz kulturnega konservativizma« nadomešča »diskurz družbeno-politične kritike«. Tarča njegove kritike so bili Li Zehou 李澤厚, Jiang Qing, Yu Ying-shih in drugi avtorji. O pozornosti, ki si jo je prislužil kulturno konservativni tok, je napisal:

Na politični ravni zanika (ta tok) že več kot sto let trajajoči revolucionarni boj kitajskega ljudstva proti imperializmu in fevdalizmu. Pritožuje se, da revolucija ovira kitajsko modernizacijo in širi pesimistično razpoloženje Fin-de-siècle. Ta udarec proti duhovni civilizaciji socializma in njegov razkrajajoči učinek morata biti obravnavana resno (Zhu 1995, 7).

Že kar zabavno je, da tok kulturnega konservativizma v devetdesetih letih ne vznemirja le levičarskih teoretikov. Profesor na šanghajski univerzi Zhu Xuelin 朱學勤 v svoji kritiki kulturno konservativnega toka poudarja, da to nikakor ni gibanje, ki bi po pravilih znanstvene logike izhajalo iz miselnosti osemdesetih let, temveč je kvečjemu rezultat vpliva »močne zunanje sile«. Ni treba posebej poudarjati, da gre pri »močni zunanji sili« za pokol 4. junija 1989. V tonu liberalca Zhu zapiše:

V luči sedanjega, v kitajskih akademskih krogih popularnega konservativnega toka je primernejše, da ga vidimo kot manever preživetja pod pritiskom zunanjih sil, ne pa da ga obravnavamo kot pristen znanstveni

tok. Manjkata mu pravi znanstveni temelj in družbena osnova kot pri Edmundu Burku in Alexisu de Tocquevillu. V določenem smislu gre bolj za v posebnih družbenih okoliščinah nastali pasivni tok, za izraz defetistične mentalitete kot za duhovni tok. Tako imenovano »konservativno« ni nič drugega kot duševno stanje, oblečeno v tujo teorijo (Zhu 1995, 8).

Zhu ta konservativni tok primerja s filologijo dinastije Qing, ki jo je pod pritiskom tuje nadvlade nadomestilo filozofiranje neokonfucijancev dinastij Song in Ming (Zhu 1995, 6). Menim, da ta teza ni povsem neutemeljena. Kljub temu pa ni mogoče zanikati, da se je »vročica *guoxueja*« pojavila že v osemdesetih letih in da ni šele v devetdesetih letih »padla z neba«. Sicer bi bilo težko razložiti, zakaj so bili levičarski teoretiki tako vznemirjeni.

Značilnost obdobja po koncu hladne vojne je, da ideologije počasi izgubljajo pomen in da ideološke konflikte nadomeščajo drugi konflikti. To dejstvo je prof. Samuel Huntington uporabil v svoji najnovejši tezi o »trku med kulturami«, čeprav se mi zdi ta teza pristranska. Jasno je, da je v procesu odpiranja Kitajske navzven v zadnjih dvajsetih letih ideologija prostor postopoma odstopila kulturi. Tako postane razumljivo, zakaj je sploh lahko prišlo do »kulturene vročice«, »vročice *guoxueja*« in »vročice konfucijanstva«.

Leta 1991 sem stanje raziskav modernega konfucijanstva v celinski Kitajski ocenil takole:

V današnji Kitajski je, popolnoma neodvisno od njihovega individualnega nazora, večina intelektualcev, ki se ukvarjajo z modernim konfucijanstvom, izpostavljena vplivu marksistično-leninistične ideologije (Lee 1994, 182).

Potem ko sem prebral dvoje pred kratkim izdanih del, pa vendarle menim, da je ta ocena morebiti potrebna revizije. Gre za Deng Xiaojunovo *Logično povezavo konfucijanske misli z demokratično mislijo* (Deng 1995) in Yang Zebojeve *Raziskave teorije izvornega dobrega v človeku pri Menciju* (Yang 1995). Deng Xiaojun želi v svoji knjigi dokazati, da obstaja logična povezava med konfucijanstvom in moderno demokratično mislijo, četudi obe miselnosti nista identični. Kdor se je ukvarjal z modernim konfucijanstvom, mu ta argument zgotovo ne bo tuj. Omembe vredno je le to, da prihaja izpod peresa intelektualca celinske Kitajske srednjih let in da je delo osvobojeno marksističnih fraz. Yang Zebojevo delo je omembe vredno toliko, kolikor se mu uspe prebiti skozi dogme marksizma-leninizma in kolikor z njegovega individualnega zornega kota osvetljuje Mencijevo teorijo izvornega dobrega pri človeku. Ko sem bil leta 1994 zaposlen s pripravami na mednarodno konferenco o Menciju na Inštitutu za kitajsko literaturo in filozofijo na Akademii Sinici v Tajpeju, med stotinami del

o Menciju iz celinske Kitajske nisem našel nobenega, ki bi razkrilo globlji občutek za Mencijevo miselnost. Večina avtorjev se je strinjala, da gre pri Mencijevi teoriji o človekovi naravi za »idealizem«. V primerjavi s tem je Yangovo delo osvežujoče, čeprav tudi njegova knjiga ni brez pomanjkljivosti.³

V splošnem ni noben avtor vesel, če dejstva ovržejo njegove teze. Kot sem dejal ob koncu »uvoda«, se konfucijanska tradicija današnje celinske Kitajske v njenem zgodovinskem procesu ziba sem in tja. Če pa se na Kitajskem vendarle obeta še več znamenj nadaljnje deideologizacije, ne bo nihče bolj vznemirjen od mene.

Prevedel Matjaž Vidmar

Literatura

135

- Chen, Lai. 1995. "Guoxue re yu chuantong wenhua yanjiu de wenti 國學熱 "與傳統文化研究的問題 (Vročica *guoxueja*' in problem raziskovanja tradicionalne kulture)." *Kongzi yanjiu* (38).
- Deng, Xiaojun. 1995. *Rujia sixiang yu minzhu sixiang de luoji jiehe* 儒家思想與民主思想的邏輯結合 (*Logična povezava konfucijanske misli z demokratično mislijo*). Chengdu: Sichuan renmin chubanshe.
- Fang, Keli. 1989. *Guanyu xiandai xinrujia yanjiu de jige wenti* 關於現代新儒家研究的幾個問題 (*Nekateri problemi pri raziskovanju modernega neokonfucijanstva*). Vol. 1, v *Xiandai xinruxue yanjiu lunji* 現代新儒學研究論集 (*Zbirka raziskav o modernem konfucijanstvu*). Urednika Fang Keli in Li Jinqun. Peking: Zhongguo shehui kexue chubanshe.
- Guan, Dong. 1990. "Xiandai xinrujia yanjiu de huigu yuzhanwang - fang Fang Keli jiaoshou 現代新儒家研究的回顧與展望 - 訪方克立教授 (O raziskavah modernega neokonfucijanstva: Pogled nazaj in naprej - Intervju s profesorjem Fang Kelijem)." *Zhexue yanjiu* (3).
- Hu, Sheng. 1995. "Ruhe jianshe Zhongguo xin wenhua - zai jinian lishi yanjiu chuangan sishi zhounian zuotanhui shang de jianghua 如何建設中國新文化 - 在紀念《歷史研究》創刊 40 週年座談會上的講話 (Kako naj se zgradi nova kitajska kultura? Govor na okrogli mizi ob 40. obletnici ustanovitve Zgodovinskih študij)." *Lishi yanjiu* (233).
- Jiang, Qing. 1989. "Zhongguo dalu fuxing ruxue de xianshi yiyi ji qi mianlin de wenti 中國大陸復興儒學的現實意義及其面臨的問題 (Resnični pomen renesanse konfucijanstva v celinski Kitajski in problemi, s katerimi se sooča)." *Ehu yuekan* (170): 29-38.

3 Za kritiko te knjige glej Yang 1997.

- Krieger, Silke in Rolf Trauzettel. 1990. *Konfuzianismus und die Modernisierung Chinas*. Mainz: Hase & Koehler.
- Lee, Ming-huei. 1994. "Zhongguo dalu youguan dangdai xinruxue de yanjiu: beijing, chengguo yu pingjia 中國大陸有關當代新儒學的研究：背景、成果與評價 (Raziskave modernega neokonfucijanstva v celinski Kitajski: Ozadja, rezultati in ovrednotenje)." V *Dangdai ruxue zhiziwo zhuanhua 當代儒學之自我轉化 (Samotransformacija sodobnega konfucijanstva)*. Tajpej: Zongyang yanjiuyuan Zhongguo wenzhe yanjiusuo.
- Li, Qiqian. 1993. *Jinnian lai Kongzi yanjiu de xin qushi 近年來孔子研究的新趨勢 (Nove tendence v razvoju raziskovanja Konfucija v preteklih letih)*. Ji'nan: Das akademische Komitee der CKS.
- Lu, Jiandong. 1995. *Chen Yinque de zuihou ershi nian 陳寅恪的最後二十年 (Zadnjih dvajset let Chen Yinqueja)*. Peking: Sanlian shudian.
- Univerza Peking. 1989. "Jinian Chen Yinque xiansheng danchen bainian xueshu lunwenji 紀念陳寅恪先生誕辰百年學術論文集 (Zbornik na konferenci ob stoti obletnici rojstva gospoda Chen Yinqueja)." *Jinian Chen Yinque xiansheng danchen bainian xueshu lunwenji 紀念陳寅恪先生誕辰百年學術論文集 (Zbornik na konferenci ob stoti obletnici rojstva gospoda Chen Yinqueja)*. Peking: Beijing daxue chubanshe.
- Wang, Shuren. 1995. "Wenhua re de youlai yu zouxiang ,文化熱' 的由來與走向 (Izvori in tendence ,kulturne vročice')." *Kongzi yanjiu* (38).
- Yang, Cho Hon. 1997. "Mou Zongsan xiansheng dui ruxue de quanshi - hu-iyang Yang Zebo de pingyi 牟宗三先生對儒學的全是 - 回應楊澤波的評議 (Mou Zongsanova interpretacija konfucijanstva - Odgovor na kritiko Yang Zeboja)." V *Rujia sixiang de xiandai quanshi 儒家思想的現代詮釋 (Moderna interpretacija konfucijanske miselnosti)*, urednik Lee Ming-huei. 175-206. Tajpej: Zongyang yanjiuyuan Zhongguo wenzhe yanjiusuo.
- Yang, Zebo. 1995. *Mengzi xingshanlun yanjiu 孟子性善論研究 (Raziskava teorije izvornega dobrega v človeku pri Menciju)*. Peking: Zhongguo shehui kexue chubanshe.
- Zhang, Jue. 1996. "Cong guji yizhu kan wenhua ,xiahai' 從古籍譯註看文化 '下海' (Razmisleki o „komercializaciji“ kulture iz prevoda in komentarja starih knjig)." *Ershiyi shiji 二十一世紀 (21. stoletje)* (37).
- Zhu, Xueqin. 1995. "Dui yizhong fanxing de fanxing - jiushi niandai xuejie shifeng zhi wojian 對一種的反省的反省 - 九十年代學界時風之我見 (Refleksija o refleksiji - Moj pogled na akademsko modo devetdesetih let)." *Zhongguo yanjiu yuekan* 1 (6).